

ΘΕΜΑΤΑ ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗΣ
ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2019
ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Διδαγμένο κείμενο

Ηθικά Νικομάχεια (Ενότητα 9-10)

A1. i. α. 1 Λ, 2 Σ, 3 Λ, 4 Σ, 5 Σ

(Μονάδες 5)

A2. Σύμφωνα με το πρώτο απόσπασμα σε όλες τις περιστάσεις της καθημερινής μας ζωής οι πράξεις μας οδηγούν στη διαμόρφωση των έξεων της αρετής και της κακίας. Συγκεκριμένα, στις διαπροσωπικές μας σχέσεις οι πράξεις μας και η εν γένει συμπεριφορά μας προς τους άλλους μας κάνει να γίνουμε δίκαιοι ή άδικοι. Επιπλέον, στις καταστάσεις που περιέχουν το στοιχείο του φόβου οι πράξεις και η συνήθεια να αισθανόμαστε φόβο ή θάρρος μας κάνει να γινόμαστε ανδρείοι ή δειλοί. Τέλος, σχετικά με τον τρόπο που αντιμετωπίζουμε τις επιθυμίες μας είναι δυνατόν να γίνουμε σώφρονες ή ακόλαστοι και σχετικά με τον τρόπο που αντιμετωπίζουμε την οργή γινόμαστε πράοι ή οργίλοι.

(Μονάδες 5)

B1. Στο χωρίο αυτό αντιτίθενται οι έννοιες «σώφρονες – ακόλαστοι» και «πράοι - όργιλοι». Το πρώτο αντιθετικό ζεύγος δίνει τα χαρακτηριστικά των ανθρώπων ανάλογα με τον τρόπο που αντιμετωπίζουν τις επιθυμίες. Αυτοί που δείχνουν εγκράτεια και αντιστέκονται στις επιθυμίες τους είναι σώφρονες ενώ όσοι υποκύπτουν στις επιθυμίες ξεπερνώντας το μέτρο είναι ακόλαστοι. Το δεύτερο αντιθετικό ζεύγος περιγράφει τους ανθρώπους ανάλογα με τον τρόπο που συμπεριφέρονται σε περιπτώσεις που δημιουργείται οργή. Αυτοί που αντιδρούν με ηρεμία και αυτοσυγκράτηση είναι πράοι ενώ όσοι ξεσπούν με υπερβολικό τρόπο και δεν μπορούν να συγκρατηθούν είναι οργίλοι. Η παρουσία των αντιθετικών αυτών ζευγών επιτρέπει να καταλάβουμε πως ο Αριστοτέλης δεν εξοστρακίζει τα πάθη από τη ζωή των ανθρώπων, θέλει απλώς να υποδείξει τον σωστό τρόπο αντιμετώπισής τους. Επίσης, η παρουσία τους κάνει εναργέστερη τη σκέψη του φιλοσόφου και δεν αφήνει καμία απορία για τις ιδιότητες που αποκτούν οι άνθρωποι πράττοντας με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στις περιστάσεις που περιγράφεται. Αξιοσημείωτο είναι πως οι δύο θετικές έννοιες που αντιστοιχούν στις ηθικές αρετές προηγούνται (σώφρονεςπράοι) ενώ οι δύο αρνητικές έννοιες που αντιστοιχούν στις θετικές κακίες ακολουθούν (ακόλαστοι - όργιλοι). Με τον τρόπο αυτό δίνεται έμφαση στη θετική συμπεριφορά που μπορούν (και πρέπει) να επιδείξουν οι άνθρωποι.

(Μονάδες 10)

B2. Παρουσιάζοντας μια σειρά παραδειγμάτων από καθημερινές περιστάσεις, ο Αριστοτέλης συμπεραίνει πως από την επανάληψη όμοιων ενεργειών δημιουργούνται τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα. Όπως διαβάζουμε αλλού στα Ηθικά Νικομάχεια, συμβαίνει και το αντίστροφο: οι έξεις γίνονται η πηγή των αντίστοιχων ενεργειών, και έτσι δημιουργείται ένας κύκλος. Ας πάρουμε ως παράδειγμα την ανδρεία: συνηθίζοντας να περιφρονούμε τους κινδύνους γινόμαστε ανδρείοι, και, αφού γίνουμε ανδρείοι, μπορούμε να αντιμετωπίζουμε ακόμη καλύτερα αυτά που προκαλούν φόβο. Οι έξεις, δηλαδή τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα του ανθρώπου, προκύπτουν μέσω του εθισμού με την επανάληψη όμοιων ενεργειών. Ο όρος «έξις» που αποδίδει τα διαμορφωμένα πλέον χαρακτηριστικά του ανθρώπου προέρχεται από το ρήμα «έχω» και την παραγωγική κατάληξη -σις που δηλώνει ενέργεια του υποκειμένου. Η αρχική σημασία της λέξης ήταν η κατοχή, η απόκτηση και η προσπάθεια για την απόκτηση και η μεταγενέστερη σημασία ήταν η ιδιότητα που απέκτησε κάποιος και την έχει πλέον μόνιμα αφού επανέλαβε κάτι τόσες φορές ώστε να του γίνει συνήθεια. Η αριστοτελική έξις έχει ηθικό περιεχόμενο και, μαζί με τις δυνάμεις και τα πάθη, συνιστά «τά γινόμενα ἐν τῇ ψυχῇ». Επειδή η λέξη έχει ουδέτερη έννοια, δηλαδή είναι δυνατόν να υπάρχουν αγαθές έξεις αλλά και κακές έξεις, ο Αριστοτέλης θα επισημάνει την ανάγκη της απόδοσης ποιότητας στις ενέργειες που οδηγούν στις έξεις. Η ποιοτική διαφορά είναι αυτή που θα καθορίσει την απόκτηση καλών ή κακών έξεων. Οι καλές ενέργειες θα οδηγήσουν στις καλές έξεις και συνεπώς τις ηθικές αρετές και το αντίθετο θα συμβεί με τις κακές ενέργειες. Γι' αυτό, καταλήγει ο φιλόσοφος, έχει πολύ μεγάλη σημασία ο εθισμός από νεαρή ηλικία σε σωστές ενέργειες.

(Μονάδες 10)

Γ1. Α 3, Β 2, Γ 2, Δ 2, Ε 2.

Γ2. έθιζεσθαι → συνήθεια, έθιμο, εθιστικός κ.ά.

δεῖ → δεοντολογία, δέηση, ενδεής κ.ά.

άχθόμενος → άχθος, άχθοφόρος, επαχθής κ.ά.

ήχθαι → αγωγή, άγωγή, άγημα κ.ά.

συναλλάγμασι → Θα ταξιδέψω στην Ιαπωνία και γι' αυτό πήγα στην τράπεζα να μετατρέψω τα χρήματά μου σε συνάλλαγμα.

άναστρέφεισθαι → Δεν ήθελε να με κοιτάξει στα μάτια μετά από αυτό που έκανε.

Ανέστρεψε το βλέμμα του και κοίταζε αλλού όσο τον μάλωνα.

Δ. Βασική άποψη στη διδασκαλία του Αριστοτέλη, όπως φαίνεται στο πρωτότυπο κείμενο είναι πως η ηθική αρετή σχετίζεται με την ευχαρίστηση και τη δυσαρέσκεια. Εδώ διακρίνουμε κάτι από τα πρώτα βήματα της ψυχολογίας, της οποίας θεμελιωτής θεωρείται από πολλούς ο Αριστοτέλης. Η ηθική συνδέεται στενά με συναισθήματα και επιθυμίες (ενώ κάποιες θεωρίες τη σχετίζουν με το διανοητικό, κυρίως, μέρος του ανθρώπου). Ως απόρροια της θέσης αυτής προκύπτει το συμπέρασμα του Αριστοτέλη πως η πιο σωστή αγωγή είναι αυτή που μας κάνει ικανούς να χαιρόμαστε με ό,τι αξίζει και να λυπούμαστε για ό,τι αξίζει. Στη διατύπωση αυτή ο Αριστοτέλης

μνημονεύει -με σεβασμό- τον δάσκαλό του τον Πλάτωνα που είχε παρόμοιες απόψεις. Όπως φαίνεται στο παράλληλο κείμενο από τους Νόμους του Πλάτωνα, εκπαίδευση είναι η πρώτη αρετή που μπαίνει στις ψυχές των παιδιών. Καθώς η ηδονή και η λύπη είναι τα πρώτα συναισθήματα που νιώθουν τα παιδιά, είναι σημαντικό να τα νιώθουν για τις ανάλογες πράξεις: για πράξεις αρετής να νιώθουν ηδονή και για πράξεις κακίας να νιώθουν λύπη. Αυτή είναι μια διαδικασία που θα εμπεδωθεί στην ψυχή των παιδιών πριν ακόμα αποκτήσουν ορθό λόγο και όταν γίνει πλέον αυτό θα συμφωνήσουν, συνειδητά πλέον, πως έχουν εξασκηθεί να νιώθουν τα σωστά συναισθήματα στις αντίστοιχες συνθήκες. Συνεπώς, και για τον Πλάτωνα η εκπαίδευση έχει να κάνει με τη συσχέτιση της ηδονής με τις αγαθές πράξεις και της λύπης με τις κακές πράξεις στις άγουρες ψυχές των παιδιών.

(Μονάδες 10)

Αδίδακτο Κείμενο

Ίσοκράτους περί αντιδόσεως 217-219

E1. Πρώτα λοιπόν πρέπει να ορίσω τι επιθυμώντας και τι θέλοντας να επιτύχουν τολμούν μερικοί να αδικούν γιατί αν εκθέσουμε αυτά με σαφήνεια, θα κατανοήσετε καλύτερα τις κατηγορίες οι οποίες διατυπώνονται εναντίον μας, αν είναι αληθινές ή ψεύτικες. Εγώ λοιπόν ισχυρίζομαι ότι όλοι κάνουν τα πάντα ή λόγω ευχαρίστησης ή κέρδους ή τιμής γιατί χωρίς αυτά δεν βλέπω καμία επιθυμία να γεννιέται στους ανθρώπους. Αν λοιπόν έτσι έχουν αυτά, απομένει να εξετάσουμε, τι απ' αυτά θα μπορούσε να γίνει σε εμάς διαφθείροντας ψυχικά τους νέους. Τι από τα δύο θα νιώθαμε ευχαρίστηση βλέποντας ή και πληροφορούμενοι ότι αυτοί είναι πονηροί και ότι δίνουν αυτή την εντύπωση στους συμπολίτες τους; Και ποιος είναι τόσο αναισθητός, ο οποίος δε θα αισθανόταν ψυχικό πόνο εάν τέτοια συκοφαντία στρεφόταν εναντίον του; Αλλά όμως ούτε θα γίνουμε αντικείμενο θαυμασμού ούτε θα τύχουμε μεγάλης τιμής αν αποστέλλουμε τέτοιους μαθητές, αλλά πολύ περισσότερο θα περιφρονηθούμε και θα μισηθούμε παρά αυτοί που είναι ένοχοι άλλων ηθικών εκτροπών.

(Μονάδες 20)

E2.α. τίνας, εὔ, τήν ἀληθῆ, τοῖς κέρδεσι, αἱ ἀναίσθητοι, τοῖς οὔσι(ν).

(Μονάδες 3)

E2.β. μεγάλης, μείζονος, μεγίστης.

(Μονάδες 2)

E2.γ. περιέλαβες – περιλάβης – περιλάβοις – περίλαβε
ἤλγησας – ἀλγήσης – ἀλγήσαις ἢ ἀλγήσειας - ἄλγησον
κατεφρονήθης – καταφρονηθῆς – καταφρονηθείς – καταφρονήθητι

(Μονάδες 3)

Ε2.δ. ενεστώτας: γινώσκετε, σκοπεῖν/σκοπεῖσθαι, τυγχάνοιμεν
παρακείμενος: ἐγκώκατε, ἐσκέφθαι τετυχηκότες – υῖαι – ὅτα εἶημεν/εἶμεν
(Μονάδες 2)

Ε3.α. τινός: αντικείμενο στο «τυχεῖν»
ἐγγιγνομένην: κατηγορηματική μετοχή που αναφέρεται στο αντικείμενο την ἐπιθυμίαν. Εξαρτάται από το αισθητικό ρήμα ὀρῶ
ταυθ': υποκείμενο στο «ἔχει», αττική σύνταξη
σκέψασθαι: υποκείμενο στο «λοιπόν εστί», τελικό απαρέμφατο
τῶν ὄντων: επιθετική μετοχή, γενική συγκριτική εξαιτίας του συγκριτικού μᾶλλον
(Μονάδες 5)

Ε2.β. γιγνομένης: εἰ γίγνοιτο
Υπόθεση: εἰ τοιαύτη διαβολή γίγνοιτο (εἰ + ευκτική)
Απόδοση: οὐκ ἂν ἀλγήσειε (δυνητική ευκτική)
Απλός υποθετικός λόγος που δείχνει την απλή σκέψη του λέγοντος.
(Μονάδες 2)

Ε2.γ. Οὗτος ἦρετο τίς οὕτως εἶη ἀναίσθητος, ὅστις οὐκ ἂν ἀλγήσειε τοιαύτης
διαβολῆς περί αὐτόν γιγνομένης.
(Μονάδες 3)